

ЗА РОДА САРАНЕДЕЛЧЕВИ

*Текстът включва откъси от родовата книга на Стефан Саранеделчев
“Да съхраним зелените клонки”*

Майка ми, родена в красивото и будно село Осиковица, разположено в полите на Стара планина, между градовете Ботевград и Етрополе, разказваше често за запознанството си с татко, за дружбата и женитбата им. Тя, между 1938 г. и 1946 г., често е била в Казанлък, където най-големият ѝ брат е бил пиротехник в Държавната военна фабрика („Арсенал“). След дълга дружба и размяна на стотици писма, през септември 1946 г. баща ми със свои роднини отива в Осиковица и както е бил обичаят, поисква съгласието на родителите ѝ да се оженият. След тяхното съгласие сключват първия в селото граждански брак. След това заедно се прибират в Казанлък, а на другия ден, след пристигането баща ми, я предупредил: *„Весе, от днес всяка вечер ще те водя да те представям на моите роднини. Да не се уплашиш, много са.“* *„Като ми каза това – спомняше си майка – аз си казах на ум: „Мога ли да се уплаша? Колкото и да са много, няма да са повече от моите роднини“.* Тя вероятно е имала основание за тези свои мисли, защото само нейните братя и сестри са осем, отделно братя и сестри на родителите ѝ още толкова, а пък баща ми - само една сестра и още една доведена от втората съпруга на дядо. Поради това и смело, смело заявила: *„Не се притеснявай, Дечко, много ще ми е приятно да ги обходим твоите роднини за няколко вечери.“* *„Няколко вечери ли? Колко наивна съм била! - продължаваше спомените си майка. – Не една, не две, не три вечери, не една, не две, не три седмици, ами цели три месеца продължи моето всекидневно представяне на стотиците роднини на баща ти из всички махали на града. Защото се оказа, че родовете и откъм дядо ти Стойчо, и откъм баба ти Катя, са огромни.“*

Самият аз, неусетно през детските си години, опознавах тези роднини – от поколенията на дядо, баба и татко. Не знам на какво се дължеше - дали на авторитета на дядо ми и починалата през 1944 година майка на баща ми, или пък на контактността на родителите ми, но всичките ми казанлъшки роднини от онези поколения бяха изключително благоразположени към мене. При общуването си с тях научавах много неща и за родовите истории, и за миналото на Казанлък. Не ми е минавало през детския ум да си записвам всяко нещо, което съм чувал за тях, но може би поради специфичността на моите природни наклонности към историята, много от чутоето се е запечатало завинаги в мен.

Едва някъде към 1978 година една случайност ми помогна да закупя портативен репортерски касетофон „Унитра“, с който над 20 години правих записи на разговори с много хора, включително и с малкото все още живи роднини от старите поколения. Записвах ги, но касетите трупах в архива, без да предприемам своевременно действия да ги прослушам и отразя на хартия. Причини и оправдания много: семейство, деца, трудности, несгоди, строителство на къща и ред други битовизми, моята всеотдайност да бъда перфектен там, където съм работил. Ама причината си е най-вече в моето нехайство, липса на методичност и постоянство за постигане на онази дремеща някъде дълбоко в съзнанието ми идея - някой ден да напиша истории на родовете си. Мислих си: "Един ден като се пенсионирам и няма да гоня всеки ден служебни задачи, а пък и децата ми като се оженят, ще си остана въщи и ей ти бол време, ще пиша, ще пиша... Е, дойде, слава на Бога, време да се пенсионирам, но ежедневните битовизми и пак преди всичко нехайството ми, нямат край...

Гледам това лято филм за летния дъб в центъра на чирпанското село Гранит. Когато преди около петдесет години учените установяват, че той е с над триста години по-стар от считаното до този момент най-старо дърво в България - Байкушевата мура в Пирин, гранитският дъб е бил изцяло със зелена корона, разположена на площ от 1017 кв. метра, обиколката на стъблото е 7,45 метра, а височината 23,4 м. През 1969 година се счупва най-големият му клон от северна страна, а през 70-те години на миналия век клоните му постепенно започват да съхнат. През 1983 година и 1987 година дървото е укрепено с метална конструкция. В наши дни голяма част от дъба е изсъхнала, а от короната му е останал само един сух скелет с няколко живи клонки.

Състоянието в днешни дни на гранитския дъб предизвиква в мене някаква асоциация със състоянието на някои от родовете ми. През 1946 година, когато баща ми с месеци ги е обикалял, за да представя майка ми, те са приличали на гранитския дъб с огромната му зелена корона в онези години. През изминалите 6-7 десетилетия си отидоха от този свят две поколения - мощни клони, които крепяха короната на родовото дърво и съхраняваха свежи спомени за предходните, така както здравите клони на дървото пренасят свежи сокове от дънера към зелените клонки.

Започнах да броя живите си роднини от рода Саранделчеви - първи, втори братовчеди, техни съпрузи и съпруги, деца и внуци. Малко сме останали, а и с мнозина слабо или никак не се познаваме. Няма ги старите клони да ни свързват и, както зелените клонки на гранитския дъб са заплашени от суша или урагани

ветрове, така и зелените клонки на рода Саранеделчеви са заплашени от забрава и отчуждение, което в близко време би довело до окончателното изсъхване на родовото дърво.

Историята на рода Саранеделчеви започва около 1770 г., когато, по мои предположения, семейството на родоначалника Неделчо се преселва от някое от селищата в западния Подбалкан в Къренската махала. Тук съвсем кратко ще посоча, че при османското нашествие в края на XIV век Казанлък се оформя с предимно мюсюлманско население.

Така през 1662 г. има седем махали, мюсюлманите са много, а християните са малко. Постепенно българското население нараства, като към края на XVIII век ясно се очертават четири основни български махали: най-старата - Куленската; Калпакчийската; Новенската и Къренската.

През XIX век на базата на розопроизводството, както и на още много земеделски произведения, с които богатата казанлъшка долина дарява обитателите си, се разраства търговията, както и множество занаяти. Десетина години преди Освобождението той е един от най-прогресиращите градове в границите на сегашната българска държава. Унгарският етнограф и археолог Феликс Каниц в свой пътепис пише, че през 1871 год. Казанлък има 2 500 български, 150 турски, 30 еврейски и 50 цигански къщи с около 21000 жители.

За първи път чух фамилното име САРАНЕДЕЛЧЕВ ненавършил шест години, през 1953 година. До този момент бяха ме научили, че се казвам СТЕФАН ДЕЧКОВ СТОЙЧЕВ, че баща ми е ДЕЧКО СТОЙЧЕВ ГЕОРГИЕВ, а майка (Веска) ДЕЧКОВА ГЕОРГИЕВА. Но ето че родителите ми, както и всички възрастни хора, започнаха да говорят, че властта е приела нови „закони“, с които ги задължава да подадат документи за издаване на лични паспорти. С тях щели да заменят съществуващите от царско време малки (4 странички) лични карти. Процедурата по замяната включваше изпълнението на редица задължения от всеки, навършил 16 годишна възраст: събиране на ред документи, попълване на няколко декларации и формуляри, снимки всичко свързано с опашки, чакане, нерви... След подаването им в милицията оттам определяха ден, когато да се получи готовия личен паспорт. Той представляваше своеобразна книжка с дващестина страници с формат около 12/8, с масленозелени, направени от своеобразен неламиниран картон корици. В паспортите освен обичайните данни (имена, дата и място на раждане) имаше и какви ли не раздели: имена и дати на раждане на съпруг(а) и деца; овдовял или разведен ли си и откога; месторабота с дати на започване и

уволнение; наложени запори, получени награди и поощрения, наказания и куп други неща. По този начин комунистическата власт бе решила да включи на едно място всички данни за гражданина на Народна Република България, че който, където и да се намира, на всеки да е ясно от "А" до "Я" какво представлява.

В края на 60-те години на миналия век, този вид паспорти бяха заменени с нови, вече по-малки по формат и с ламинирани корици. През 1983 година имаше нова смяна на паспорти, докато дочакахме началото на този век, когато личните паспорти ги замениха с лични карти. Но най-големият стрес за хората бе през въпросната 1953 година, защото на всичко отгоре въведоха нови правила за имената. До тогава жената, след като се омъжи, приемаше имената на мъжа си. Например - майка ми след женитбата си през 1946 година е станала от Веселина Георгиева Бояджиева, каквито са й моминските имена на Веселина Дечкова Георгиева (собственото име на съпруга става второ на съпругата, а фамилното - нейно фамилно). Другото изменение бе това, че властта (разбирай милицията) издири стари фамилни имена и без да пита, ги записа в новоиздадените паспорти, независимо дали до момента човекът го е ползвал, или не.

Съгласно предварително определен график родителите ми трябваше да отидат да получат паспортите си. Така се случи, че баща ми го взеха предния ден за седмица запас в Стара Загора. Понеже майка нямаше на кого да ме остави за гледане, рано ме събуди и към 7.30 се запътихме към милицията.

По това време семейството ми живееше в Долната махала, в близост до сегашната автогара, където дядо ми Стойчо бе направил през 1928 година къща в наследственото място на баба Катя. Майка тръгна по най-краткия път, но като излезе до училището, ахна. Пред портичката - изход на милицията, се виеше огромна тлъста опашка от чакащи хора, която стигаше на север до Общинската аптека и завиваше на запад по главната улица. Търпеливо зачакахме реда на майка, който дойде след няколко часа. При влизането вътре и заявяване на името, милиционерът взе да бърка из купища готови паспорти и троснато рече: *„Вече не си Веселина Дечкова, а си Веселина Георгиева Саранделчева“*. На учудването на майка ми за тази фамилия той, с някакво чувство на многознаещ, поясни: *„Това е фамилията на твоя свекър и неговите родители, така са известни в Казанлък, и за в бъдеще и ти, и мъжът ти, както и детето, ще я носите“*. Какво да възрази милата ми майчица?! Тя беше кротка жена. Върнахме се у дома и зачакахме дядо да се прибере вечерта от „дюкяна“.

През това време майка нареждаше: *„Не знам какво ще прави баща ти. Той на всички документи е Георгиев. Откъде я измислиха тази фамилия?“*. Вечерта дядо, с типичната му, позната на старите казанлъчани усмивка, обясни, че действително и той, и братята му са Саранеделчеви, защото носили на неговата майка Минка фамилията, която мнозина погрешно изписвали Сарънеделчеви. *„Той, Дечо, знае тази работа, защото и в кръщелното му е записан така, ама от ученик предпочете да се записва Георгиев, на името на моя баща. То и аз за по-кратко често така се изписвам. Митьо, Боньо и Иван също.“* - заключи дядо като имаше предвид баща ми и тримата си живи братя.

От този ден аз трябваше да си преобръщам езика и когато възрастен ме попита как се казвам, му отговарях „Стефко Дечков Стойч....ах, как беше? - а - Саранеделчев.

ПРОИЗХОД НА ФАМИЛНОТО ИМЕ САРАНЕДЕЛЧЕВИ

Според проф. Любомир Андрейчин фамилните имена в българския език възникват през XIX в. и *„като явление те може да бъдат причислени към по-широкото понятие презиме, т.е. допълнително име, което се прибавя към личното име за по-голяма точност на именуването. Преди появата на фамилните имена в нашата действителност са били употребявани като презимена следните категории форми: а/притежателно прилагателно; б/ прякор, свързан с някаква особеност или проява на лицето; в/ название на професии. Преди възникването на фамилните имена презимената са имали личен /неофициален/ характер. С развитието на културния и стопански живот някои от презимената започват да получават официален и постоянен характер, който довежда скоро и до предаването им от баща на деца.“*

В спомена си как за първи път чух фамилното име Саранеделчев споменах, че до него момент, както моя баща, така и други негови родственици по бащина линия използваша за трето (фамилно) име, това на своя дядо Георги. Това е бащата на моя дядо Стойчо и неговите живи към същия момент братя Димитър (Митьо), Боньо (Бончо) и Иван, и починалият през 1924 г. Петко. Може би поради това, че фамилното име е дълго и сложно или поради други причини, но по различни поводи в ежедневието си петимата братя са използвали своето бащино име Георгиев, а не фамилното Саранеделчев. Този начин на легитимиране се е предал, както на техните съпруги, така и на децата им.

Баща ми, след като получи новия си паспорт с отразено в него ново фамилно име (всъщност старо, но неизползвано), шумно изразяваше своето недоволство, защото във всички свои документи, включително и по повод започналото по това време строителство в северния край на града нова къща, бе с фамилно име Георгиев.

Това негово недоволство се засилваше и от обстоятелствата, че братовчедите му са останали с фамилното име Георгиеви. Това обаче станало, защото Георги, син на чичо Митьо, бил студент в София, Георги на чичо Петко - също в София - трудови войски, а Георги на чичо Иван — отбиващ редовната си военна служба също в София, а властите там не били уведомени за името Саранеделчев.

Знам, че ходи къде ли не, но властите бяха непреклонни. За да няма проблеми в бъдеще поради разминаване на фамилните имена, баща ми издейства удостоверение от общината (тогава се именуваше Градски народен съвет), че „Дечко Стойчев Георгиев и Дечко Стойчев Саранеделчев са едно и също лице“. Този документ през следващите 40 години се налагаше често да бъде използван, както от него, така и от мен, и от сестра ми.

Минаха няколко години и постепенно започнахме да свикваме с фамилията си. Дори баща ми взе да се гордее с уникалността ѝ и че тя легитимира казанлъшкия му корен. Появи се обаче друг проблем. При изговора на фамилното име втората гласна „а“ често се потъмнява и се чува „ъ“. Това е вероятно причината на много места името да се записва Сарънеделчев. Веднъж майка се върна от някакво посещение на учреждение и работещ там чиновник ѝ казал: „Името е Сарънеделчева и произлиза от „Саръ“ - турска дума, която се превежда „жълт“.

Наскоро след това, спомням си, че беше на Сирни заговезни отидохме цялото семейство у дядо ми „за прошка“. Както вечеряхме и майка повдигна този въпрос. Тогава дядо разказа следната история: *„Името не произлиза от „саръ“, а от „сара“, което означава „ред“. Моят дядо, бащата на майка ми се казваше Неделчо. Помня го, защото бях вече поотраснало момче, когато почина, а той живееше с нас. Неговият дядо също се е казвал Неделчо и като дете с родителите си се е заселил в Казанлък. На младини е бил търговец. Знаел е няколко чужди езици: турски, гръцки, влашки, дори и руски. Търгувал е из европейската част на Турция, ходил е много пъти в Цариград, сегашна Гърция, Влашко, Молдова, че и някой път в Русия. От мама знам, че често е ходил на поклонение в Рилския манастир и на Света гора, а когато той и неговите другари са се връщали от поклонение, клепалото на Къренската черква е*

биела. Купил си е дворно място тук. Дворът е бил голям и е включвал и другите два сегашни двора на запад. Тук от север е била една дълга къща, с един покрив и таван, с вратички между отделните части, като по този начин можехме да обикаляме в околните роднини, без да излизаме на улицата. Дядо ми Неделчо е имал две женитби. Първата му жена е умряла и се е оженил за втори път. От втората му женитба има две дъщери, като мама е най-малката. Била е на 16 години по време на „Бегът“ (бягство на българското население на Казанлък след 19/31 юли 1877 г., когато ордите на Сюлейман паша опожаряват Стара Загора и настъпват към Казанлък.). Неделчо - дядото на моя дядо, понеже е умеел много добре да си урежда нещата, бил е подреден човек, хората са започнали да му викат Сара Неделчо. Неделчо на реда. Бил спокоен човек и са го уважавали много, както българите, така и турците. Често пъти, когато е имало някакви семейни или комшийски кавги, из махалата спорещите са ходили при него да ги разтървава и помирява. На децата му започнали да казват името и добавяли „На сара Неделчо“. Но туй, че и при вас сега ви пишат Саръ не е ново. То и мама Минка, че и мене, и братята ми на много места са ни писали Сарънеделчеви. Ама правилното, да знаете от мен, е Саранеделчеви.“

Този разказ на дядо развълнува всички ни и явно припомни на татко чути още през детските му години други разкази било от баба си Минка, било от баща си, защото го подкани „Ами тате, я разкажи каква беше историята фамилията на баба Минка да се прехвърли на мъжа ѝ - твоя баща дядо Георги?“. „А, ха-ха“ - взе да се смее силно дядо, отпи от чашата леко разреденото с лимонада червено вино и поде друг разказ, този път за своя баща. От този разказ тук ще предам само онази част, която засяга въпроса как дядо Георги е приел фамилното име на жена си. „Баща ми, дядо ви Георги, като се оженил за мама, дошъл да живее тук, в нейния двор и къща и тримата били с дядо Неделчо. Вече бил майстор ковач и отпред - към главната улица направил дюкяна, в който и аз сега работя. Бащиното име на тати е Димитров. Трябвало да плаща данък на общината за работата си като занаятчия-ковач. Тъй, ама бирникът като идвал, получавал парите и уж си отбелязвал в тефтера, а след някой друг месец пак идвал да иска данък. Тати казвал, „абе нали си отбеляза, че аз Георги Димитров съм си платил данъка“. „Не е вярно викал бирникът, ето тук на Георги Димитров не е отбелязано това“. Една година тъй, втора година тъй. А тя каква била работата? Имало и друг занаятчия ковач със същите имена - Георги Димитров. На третата година тати се ядосал и рекъл: "Ще ме пишеш вече Георги Саранеделчев, на фамилията на жена ми и на нейния баща. По този начин отначало в тефтерите на бирника, а после и в другите документи на общината започнали да записват тати Георги Саранеделчев“.

От този ден за мене бе ясно как трябва да се изписва фамилното ми име, но всички околни било при изговора, било при писането, продължаваха да допускат какви ли не модификации.

Това бе причина, като поотрасна, да започна свои „проучвания“ за произхода на представката „сара“. Питал съм всеки за тази дума и отговорът е бил, че не е турска. Като отпадна надеждата да намеря научно или друго писмено обяснение на думата, започнах при всяка възможност да разпитвам стари хора.

Съседката ми в Казанлък, баба Йорданка, родена 1887 г. в казанлъшкото село Виден, която почина почти на 100 години, каза, че в нейното село думичката „сара“ се използвала за ред или редица. Същото взеха да ми потвърждават и други стари хора, родени в края на XIX в. или началото XX в., случайно попитани от мене в Казанлък, Старозагорско и Ямболско. Когато като млад юрист бях разпределен на работа в Стара Загора, при мен дойде адвокатът Димитър Бишев от Лесово (Ямболско) и след като чу имената ми, каза: *„Интересна фамилия. В нашия край „сара“ се използва за ред. Вероятно вашият прадедо Неделчо е бил човек на реда.“* На въпроса ми дали думата има чужд произход той отрече и каза, че е българска, но е позабравена и се използва предимно в Югоизточна България.

След многото ми усилия, едва през 80-те години на миналия век, съвсем случайно попаднах на писмен източник. Тогава излязоха две издания на книгата „Видрица“ на учителя, поборника, съратник на Васил Левски, диарбекирски заточеник, поп Минчо Кънчев (1836 -1904 г.), роден в старозагорското село Арабаджиево. Тази книга мнозина специалисти определят като по-интересна дори от „Записки на българските въстания“ на З. Стоянов. В нея на няколко места авторът използва думите „сара“ и „сари“, като накрая има речник на редки, остарели, диалектни и чужди думи и изрази, съставен от доц. д-р И. Татарлиев. Там е записано, че „сара“ и „сари“ са диалектни думи и техните значения са съответно „ред“ и „редица“. По този начин окончателно се потвърди разказа на дядо ми за произхода на фамилното ни име.

ФАМИЛНОТО ИМЕ – НАЧИН НА УПОТРЕБА

Както вече писах, синовете на Минка и праправнуци на дядо (Сара) Неделчо още през младежките си години са изписвали само собственото и бащиното си имена, като са пропускали фамилното. Не съм ги питал какви са били съображенията да се представят като Георгиеви, а не Саранеделчеви. Много вероятно това да е заради дългото фамилно име, което при изговаряне или писане често бе сгрешавано: Сърънеделчев, Сарънеделчев, Сърнеделчев и др.. Допускаха се и грешки при изписване не само на представката, но и на втората съставна част, която често ставаше „Ниделчо“, „Недилчо“, „Недялко“ и пр. Каквито и да са причините, явно е, синовете не са били на висотата на своя баща Георги, който е прозрял още през 80-те години на XIX в. предимството да имаш фамилно име, което е уникално и те отличава от околните.

Така братята Димитър, Боньо и Иван Георгиев със своя принос не само към казанлъшката, но и към българската индустрия и култура, ако бяха записани с фамилното си име, а не с бащиното, щяха да бъдат много популярни. Може би и техният брат Петко, изявен фотограф на своето време, нямаше да потъне в забравата, защото през времето, когато е живял и работил, в Казанлък е имало още няколко Петко Георгиевци - търговци и общественици. Неговата съпруга Донка - първата жена-фотограф, също щеше да бъде запомнена, ако се е записала Донка Саранеделчева.

В горния курс на училище всичко ме знаеха с фамилното име. По същото време започнах да изпращам в различни печатни издания дребни дописки, като ги подписвах Стефан Дечков, Ст. Дечков или Стефан Стойчев. С няколко думи - криворазбрано стеснение и срам от околните, които ме познават. Ако бях писал Стефан Саранеделчев всички щяха да разберат кой е авторът, а използването на презимената „Дечков“ и „Стойчев“ ме поставяха в пълна анонимност. Впрочем по този начин постъпвах и като студент, а под прикритие на бащиното си име си спестих по-голяма „гонка“ (*малтретиране*) през първите два месеца в казармата.

След като завърших следването си, вече над 40 години, неизменно навсякъде се представям като Стефан Саранеделчев. Благодарение на това име ме знаят десетки хиляди хора в цяла България. Надали това щеше да бъде така, ако бях Дечков, или Стойчев, или Георгиев. Но всеки е в правото си да избира как да се представи, а в края на краищата правилото е, че „НЕ ИМЕТО ПРАВИ ЧОВЕКА, А ЧОВЕКЪТ ПРАВИ ИМЕТО“. Ето защо аз уважавам всеки достоен човек независимо от името му.

РОДОНАЧАЛНИКЪТ

Това е Неделчо, наричан от своите съграждани Сара Неделчо. За него се отнасят преданията, разказани от дядо ми Стойчо по време на едни Сирни заговезни, през 50-те години на миналия век. До този извод стигнах едва при подготовката на тази книга, след като съпоставих много други данни за фамилията. В съхранения и до днес „Семеен регистър на живеещите през 1878 година в Кърненската махала на Казанлък“ - две семейства са с фамилията Саранеделчеви. Едното от тях е на Дената Стойнов Саранеделчев, роден 1820 година. Това е бащата на прабаба ми Минка (Мария, Мина) - майка на моя дядо Стойчо. От разказаното ми през 1981 година от чина Донка (съпруга на Боньо Саранеделчев), съпоставено с данните от посочения списък, може да се стигне до извод, че „Дената“ всъщност също е бил Неделчо, кръстен е на своя дядо - родоначалника Сара Неделчо.

Сара Неделчо е роден около 1770 година. По това време родителите му се заселват в наскоро основаната Кърненска махала на Казанлък. Не е ясно дали са преселници от Копривщица, от Панагюрско или други селища от западните подбалкански полета. Тогава, поради честите кърджалийски набези, много хора от тези райони намират спасение в по-добре защитения Казанлък. От същото време е и фамилният двор на Саранеделчеви, който през 1962 - 63 г. бе отчужден от държавата и върху част от него бе построен 4 – етажен жилищен блок, сега на бул. „23-ти пехотен Шипченски полк“ No 17.

Освен че дядо Неделчо е бил човек на реда, което му е донесло архаичния днес прякор „Сара“, той е спечелил и доверието на своите съграждани да ги помирява при дребни семейни или съседски спорове. За това качество на родоначалника Неделчо ми разказа на 09 октомври 1981 година чина ми Донка, една природно интелигентна жена, така, както е запомнила от разказите на своя мъж Боньо и свекърва си Минка (моя прабаба). „Дядо Неделчо си спечелил името през турско време като справедлив човек. Затова и турците го използвали, че ако някои българи трябвало да се съдят при турския кадия, преди това ги пращали при Сара Неделчо. Той да ги помири или да отсъди кой крив, кой прав. Думата "сара“, освен че означава ред, означава и справедлив или Сара Неделчо означава „Справедлив Неделчо“.

Преди да завърша разказа си за родоначалника Неделчо, ми се иска да разкажа за една случка отпреди десетина години. През 2004 година в Стара Загора дойдоха няколко американски съдии, които предложиха на нашия окръжен съд да бъде един от т.н. „пилотни“ съдилища в България за изучаване на медиацията

като извънсъдебен способ за разрешаване на спорове. Заедно с още няколко юристи от Старозагорска област, между които бях единствения съдия, ни включиха в ръководен от тях курс по „Търговска медиация“. Той се проведе на няколко фази и в началото на май 2005 г. бях сред първите 20-тина души в България, които получиха дипломи, че могат да бъдат медиатори.

Безспорно този курс бе изключително интересен и от него усвоих много полезни неща. Американските преподаватели, някои от които изявени медиатори от международен мащаб, останаха много учудени от моя разказ, че далечният ми прародител Неделчо, чиято фамилия нося, е бил своеобразен медиатор още от края на XVIII в., началото на XIX в., когато младата американска държава е била все още на 120 години разстояние до откриването на този извънсъдебен способ за разрешаване на спорове.

Според откритите от мене данни Сара Неделчо е имал син Стойно. За други негови деца нямам данни. Стойно е роден около 1795 година. От споменатия вече „СЕМЕЕН РЕГИСТЪР НА ЖИВЕЕЩИТЕ ПРЕЗ 1878 ГОДИНА В КЪРЕНСКАТА МАХАЛА НА КАЗАНЛЪК“ може да се направи извод, че към 1878г. Стойно е вече починал. Имал е двама сина - по-големият е Дената (Неделчо) и по-малкият Иван (роден около 1830 година и починал преди 1878 година)

ДЕНАТА (НЕДЕЛЧО) СТОЙНОВ САРАНЕДЕЛЧЕВ

Роден е 1820 г. в Казанлък, а починал около 1895 г. в родния си град. Той е по-големият син на Стойно Саранеделчев. Има два брака. От първия е дъщеря му Станислава, родена около 1845 г. в Казанлък. Омъжена преди 1878 г. за Стоил Чорбаджиев. Съпругата на Дената (Неделчо) почива и той се жени за втори път. От втората съпруга има две дъщери: Злата - родена 1856 г. и Мина (Минка), която в много документи е записана Мария (моята прабаба) и е родена на 19.08.1862 г.

Дената Ст. Саранеделчев се е занимавал с търговия и също като своя дядо Сара Неделчо е знаел повечето от най-употребяваните в европейската част на Османската империя езици. Също е ходил на поклонение до Света гора и Рилския манастир. Вероятно през 70-те и 80-те години на XIX век търговията му е западнала, защото по спомени на дъщеря си Минка (Мария) се е занимавал преди всичко с „чифчилък“ (земеделие). Дядо ми Стойчо описваше своя дядо Дената (Неделчо) по следния начин: „Гледайте мене и все едно, че виждате него“. Ако съдим по тези думи, то тогава този наш пра-пра-дядо е бил с ръст малко над

среден, с яко, набито, мускулесто телосложение, с бяло лице и румени бузи, сини очи. Освен това дядо Стойчо добавяше: *„Беше добряк, винаги усмихнат и децата много го обичахме“*.

Повечето от потомците му са наследили по-голяма част, както от физическите данни.

СПОМЕН ЗА НАСЛЕДСТВЕНИТЕ ЛОЗЯ

В книгата за рода ни споменах, че Дената (Неделчо) Стойнов Саранеделчев се е занимавал с търговия, но също така и с обработване на земи /лозя, овощни и орехови градини и др./. Нивите в „Новите лозя“, овощките и ореховите градини в дерето над „Павльов мост“ и лозята под вр. „Крушката“ в „Старите лозя“ след смъртта на Минка/Мария/ Саранеделчева на 25 май 1937 г. се поделят напълно по братски между синовете Стойчо, Димитър, Боньо, Иван и наследниците на Петко – жена му Донка и 14-годишния Георги. От съществено значение за поддържане родовете връзки на потомците на Минка (Мария) и Георги Саранеделчеви от 1937 г. до края на ХХ в. изиграха лозята, намиращи се под вр. „Крушката“ в „Старите лозя“.

Този връх се наричаше така от старите казанлъчани, защото беше обезлесен, а на него имаше огромна стара дива круша. За нея дядо ми Стойчо казваше, че я помни толкова голяма от детството си. Вероятно е била над 100-годишна, когато изсъхна в края на 70-те години на ХХ в. „Крушката“ се виждаше почти от целия град. Наследствените лозя на баба Минка се намираха на около 200-300 м. югозападно от върха - на площ около 12-15 дка. От тях, 20-тина години преди смъртта си, баба Минка сама е обработвала само едно лозе около 2-3 дка, на равно, с хубави сортове лози и овощки. Другата част от лозята е била позамарена, защото синовете ѝ са се занимавали със своите занаяти (лютиерство, железаро-ковачество, фотография). Когато почива, отиват на място, разпределят площта на сравнително равни 5 участъка и хвърлят жребий на кой от тях какво ще се падне.

За този момент чичо Георги Петков Георгиев /хидроинженерът/, някъде в края на 90-те години ми разказва: *„Местността бе такава, че при определяне на петте имота, единият от тях бе най-хубав — лозето, обработвано доскоро от баба Минка, а южно от него имаше запуснат от много години, каменист и обрасъл с огромни, гъсти храсти змиарник. Извикаха съсед, който направи листчетата с*

номер на всеки имот и от шапката му всеки от братята и аз, като наследник на баща си Петко, трябваше да вземем по едно листче. Стана въпрос кой първи ще дърпа, което значеше да има най-добър избор. Всички чичовци в един глас казаха: На Гошо се пада това право. Той е сирак и трябва да има възможност за най-голям късмет.“ Дръпнах и ми се падна най-хубавата част досегашното лозе. Всички се зарадваха и казаха, че Бог си знае работата. Нито кавга, нито завист или огорчение. Какви добри хора бяха моите чичовци! След мене всички решиха, че листчетата трябва да се дърпат от най-възрастния до най-малкия брат. Чичо Стойчо тегли и му се падна змиярника. Понеже братята му много го уважаваха, им стана неудобно и започнаха да викат: „Бате, тегли втори път – не е правилно ти да имаш най-лошата част“. На това той отговори: “Чопът си е чоп. Каквото се е паднало, това ще е“.

През следващите 4-5 години дядо ми Стойчо с жена си Катя превръщат змийското свърталище в образцово лозе. Не по-малко умения влагат в своите лозя Бончо и Иван. Димитър е с много по-градски навици и не отделя много внимание на своята част. През 40-те години Боньо изработва дръжките с грифовете за музикалните инструменти на брат си Димитър. Разбират се за част от тях Димитър да му плати чрез прехвърляне на своето лозе. Така някъде от средата на 40-те години се оформиха едно до друго четири лозя - на Стойчо, на Боньо, на Иван и на наследниците на Петко.

Онова, което ме подтикна да пиша тези неща е невероятната атмосфера, която съществуваше в тези лозя, които бяха свързващо звено между братята и техните деца, сетне и внуци. Всяка неделя бяхме на лозята. От този район се открива изумително красива гледка към Казанлък, ливадите източно от него, с летището до Казанлъшките минерални бани, към селата Розово, Бузовград, Кънчево, Ръжена, Овощник, Черганово, към северните склонове на Средна гора.

Правило бе най-възрастните да отговарят „за боба“. Това бяха глинени гърнета с бял /сух/ фасул, заложен да къкрят на слаб огън в огнището. По-младите са из лозята - в зависимост от работата, която там трябва да се върши /рязане, копаене, връзване, пръскане и т.н./. На обяд се събираме всички на обща трапеза направо на тревата разпънали „бохчите“ и всеки сложил за обща консумация онова, което е донесъл от дома. Най-малките отиват на кладенец да напълнят стомните със студена вода. Весели разговори за ежедневието, спомени, шеги, смях...

След като се наобядваме, по-възрастните полягат направо на тревата да си

поспят. Само дядо ми Стойчо влизаше в къщичката, направена от него около 1940 г. и си лягаше на „миндерчето“. Тази къщичка до средата на 60-те години, бе една от малкото в „Старите лозя“. После почти във всяко лозе си направиха много по-големи и хубави къщички, че дори и вили. Но докато дойде това време, завалеше ли дъжд, в къщичката на дядо и под нейните стрехи се събираха 20-тина души.

В средата на 60-те години чичо Иван направи много по-голяма и хубава къщичка в най-високия край на неговото лозе. Оттам гледката бе още по-красива. Край тази къщичка той посрещаше не само своето потомство, но и десетки пъти през годината, колеги на сина си Геро от „Кремона“. Колко весели другарски трапези на кремонци посрещаше чичо Иван със заредени в огнището по 10-тина гърнета боб!

Докато възрастните правеха обедната си почивка на чист въздух, ние, внуците, обикаляхме в близката околност зад „Крушката“ към военния полигон, катерехме се по урвите на изоставени каменни кариери, на чието дъно неизменно имаше малки вирчета с голямо количество тритони. Поизморени от скитането, след час-два се прибирахме. Тогава възрастните поприключваха следобедната си почивка и започваше отново работата в лозето. Не случайно народът има поговорка „Лозето не иска молитва, а мотика“. Който не се е занимавал с лозарска работа, той не знае, че то иска усилена работа от ранна пролет до късно лято. Или, както казваше дядо ми: *„За да е в ред лозето, кракът на стопанина му трябва да е винаги в него“*.

Минаха години, един по един - братята Саранделчеви си отидоха от този свят. Техни деца и внуци продължихме да обработваме лозята, но постепенно - един по един, някои се отказваха от изморителния лозарски труд. През 90-те години започнаха отново циганските нашествия. Обраха, а сетне и разрушиха къщичката, строена от дядо ми Стойчо, след това - на брат му Иван. Омитаха през делничните дни плода на нашия труд. Единствен останах десетилетия след това да работя онази част от лозето, което наследих от баща си - 1,1дка. Едно малко островче в големия пущинак от бивши лозя, които отново се превърнаха в змиярници. Няма я вече неделната гълчава, веселите повиквания на по-близки и по-далечни роднини, а и на други съседи по лозя. Когато сега отида на това място, ме обхваща тъга, тъга, тъга...

ДРАГИ МИ СЕГАШНИ И БЪДЕЩИ РОДСТВЕНИЦИ,

Напълно непознати, малко познати, близки, по-близки и най-близки мои роднини!

Приключвам написването на тази родова хроника със смесени чувства. Когато започнах това дело, знаех, че ще имам трудности при събирането и систематизирането на данни за рода. Частично това се потвърди, защото ние, българите нямаме традиция да пазим векове преди нас родовата памет – било чрез документи, снимки, рисунки, било само с предания. Какво да говорим за обикновените хора, имайки предвид и българската държава в своето съвременно съществуване от 1878 г. насам, тя също не е направила необходимото за съхраняване на достатъчно документи. Може ли, примерно, едно министерство да не съхранява данни за свой заместник-министър работил там 10-12 години и то – само преди по-малко от 50?! Може ли в една община да няма данни за свои жители – родени, израсли и починали в нейния център-град уж с традиции, винаги сред 20-те най-големи по население и развити в културно и индустриално отношение в България. За това най-малка вина имат сега работещите там, защото за воденето и съхраняването на документите отговорност носят много поколения преди тях.

Сравнително по-добро е положението в някои от храмовете на Българската православна църква, но и там не е достатъчно добро. Все пак проблемите в храмовете са се явили не толкова от неразбиране важността да се съхраняват документи, а защото атеистичният режим между 1944-1990 г. допринесе една част от тях умишлено да бъдат иззети и унищожени.

От друга страна, при контактите си с моите роднини, с много малки изключения, срещнах необходимото ми разбиране и съдействие за събиране на данни и снимки. Това ми дава надежди, че народът ни постепенно преодолява своята изостаналост в сравнение с повечето европейски народи, където всяко семейство, всеки род пази и обогатява своята история векове и векове назад. А при китайците това е с хилядолетия!!!

НАКРАЯ ИСКАМ ДА ПОЖЕЛЯЯ НА ВСИЧКИ ВАС, СЪПИ МИ РОДСТВЕНИЦИ, ОСВЕН ТРАДИЦИОННОТО БЪЛГАРСКО ПОЖЕЛЕНИЕ - ДА БЪДЕТЕ ЗДРАВИ, ОЩЕ И ПОЖЕЛЕНИЕ – ДА СЕ ОПОЗНАВАМЕ, КАКТО НИЕ, ЖИВИТЕ КЪМ ДЕНЯ НА ОТПЕЧАТВАНЕТО НА КНИГАТА, ТАКА И НАШИТЕ ПОТОМЦИ, КОИТО РАСТАТ ИЛИ ЩЕ СЕ ПОЯВЯВАТ В ИДНИТЕ ГОДИНИ И ВЕКОВЕ! ДА ПРЕОДОЛЯВАМЕ ТУК-ТАМЕ ВЪЗНИКНАЛИ КОНФЛИКТИ НА РАЗЛИЧНА ОСНОВА, ЗАЩОТО НЯМА ПО-ЦЕННО НЕЩО ОТ РАЗБИРАТЕЛСТВОТО, УВАЖЕНИЕТО, ТОЛЕРАНТНОСТТА МЕЖДУ ХОРАТА.

В края на краищата всеки от нас ще отиде там, където не би могъл да занесе нищо материално. След него обаче ще остане споменът какъв е бил като човек - добър или зъл, весел или мрачен, работлив или мързелив, алчен или всераздаващ се, принципен или безличен и т.н.

Да се постараям всеки, колкото време Бог му е отредил да живее, такива следи да оставим след нас, че един ден хората да говорят с уважение, че сме били достойни потомци на нашия родоначалник, живял преди повече от два века в любимия ни Казанлък и останал в родовата памет като добър, справедлив и подреден човек.

Стефан Саранеделчев

Март 2015 г.